

HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496>.

5. Case of «Mirilashvili v. Russia» (Application № 6293/04) : Judgment European Court of Human Rights 11 December 2008 ; final 05.06.2009. *HUDOC. European Court of Human Rights.* URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90099>.

6. Справа «Якуба проти України» (Заява № 1452/09) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 лют. 2019 р. *Практика ЄСПЛ. Український аспект.* URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-yakuba-proti-ukra%D1%97ni-tekst-rishennya/>.

Бутенко Дарина Володимирівна

здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавра Навчально-наукового
експертно -криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник

Славна Оксана Володимирівна

професор кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ОСВІТУ ТА КУЛЬТУРНУ УЧАСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, є основоположним документом у сфері прав людини. Вона закладає стандарти, які мають забезпечуватися кожною державою для забезпечення гідного життя кожної особи. Серед важливих положень Декларації особливе місце займають право на освіту та участь у культурному житті. Ці права втілюють принципи рівності, свободи та поваги до людської гідності.

Стаття 26 Загальної декларації прав людини проголошує право кожної людини на освіту. Це фундаментальне право є одним із ключових чинників, які сприяють розвитку особистості, суспільства та людства загалом. Декларація визначає, що освіта повинна бути доступною для всіх. Зокрема, початкова освіта має бути безкоштовною та обов'язковою, а середня й вища освіта мають бути відкритими для кожного відповідно до його здібностей. Ці положення підкреслюють важливість рівності у доступі до навчання, незалежно від соціального статусу, статі чи етнічної приналежності.

Освіта має на меті всебічний розвиток людської особистості, виховання поваги до прав людини, свобод і культурного розмаїття. Вона є потужним інструментом, що сприяє миру та порозумінню між народами, формує основи для співпраці та взаємоповаги. Водночас освіта не обмежується лише

передачею знань і навичок. Вона розвиває критичне мислення, сприяє моральному й етичному розвитку, формує відповідальних і свідомих громадян. Завдяки освіті людина отримує можливість реалізувати свій потенціал, досягати соціальної мобільності, а також долати бар'єри нерівності.

Проте у сучасному світі реалізація права на освіту стикається з численними викликами. У багатьох регіонах, особливо в країнах Африки та Азії, мільйони дітей позбавлені можливості отримати навіть базову освіту. Основними причинами цього є бідність, відсутність шкіл, брак учителів, збройні конфлікти та гендерна дискримінація [1]. Наприклад, у деяких країнах дівчата не мають доступу до навчання через культурні традиції чи соціальні стереотипи, які обмежують їхню роль у суспільстві.

Навіть у розвинених країнах існують проблеми з доступом до якісної освіти. Соціальна нерівність, недостатнє фінансування освітніх установ, перевантаженість шкіл і відсутність сучасної матеріально-технічної бази є факторами, що знижують рівень освітніх послуг. У багатьох випадках учні з менш забезпечених сімей не мають доступу до додаткових освітніх ресурсів, таких як репетитори чи новітні технології, що ставить їх у нерівні умови порівняно з однолітками.

Проблеми доступності освіти стають ще гострішими в умовах глобальних криз, таких як пандемії, природні катастрофи чи економічні спади. Наприклад, під час пандемії COVID-19 закриття шкіл і перехід на дистанційне навчання виявили глибокий цифровий розрив між різними країнами та соціальними групами. У той час як учні з розвинених країн змогли продовжити навчання завдяки онлайн-ресурсам, багато дітей у бідних країнах опинилися поза системою освіти через відсутність доступу до Інтернету чи комп'ютерів [2].

Освіта є ключовим елементом для боротьби з глобальною бідністю, нерівністю та іншими викликами сучасного світу. Вона сприяє економічному розвитку, створенню нових технологій і культурному прогресу. Однак для забезпечення права на освіту необхідна спільна робота держав, міжнародних організацій і суспільства в цілому. Це включає розширення доступу до освітніх послуг, інвестиції в інфраструктуру, підготовку кваліфікованих педагогів, а також боротьбу з дискримінацією та нерівністю.

Стаття 27 Загальної декларації прав людини проголошує, що кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті, насолоджуватися мистецтвом і користуватися науковими досягненнями. Це право підкреслює важливість культури, мистецтва і науки для всебічного розвитку особистості та суспільства. Воно забезпечує кожній людині можливість долучатися до культурних цінностей, збагачувати свої знання, формувати світогляд і брати участь у створенні нового культурного продукту.

Доступ до культури включає можливість кожної людини користуватися культурними надбаннями людства, такими як література, музика, мистецтво, архітектура, а також наукові відкриття, незалежно від її соціального статусу, етнічної чи національної приналежності. Культура не повинна бути привілеєм лише заможних або обраних; вона має бути доступною для всіх, адже її

багатство належить усьому людству. Також важливо враховувати різноманітність культурних форм, які включають як загально визнані цінності, так і локальні традиції, адже саме через них народи зберігають свою ідентичність та передають її наступним поколінням.

Захист інтелектуальної власності є ще одним ключовим аспектом цього права. Люди, які створюють твори мистецтва, літератури, музики, а також здійснюють наукові відкриття, мають право на визнання свого авторства і на охорону як моральних, так і матеріальних інтересів. Це означає, що суспільство повинно цінувати вклад митців і науковців, забезпечувати їм гідні умови для творчої праці та захищати їхні права на результат своєї роботи. Однак захист інтелектуальної власності не повинен обмежувати доступ до знань і культурних надбань для ширшої спільноти, оскільки саме їхня відкритість сприяє загальному прогресу.

Право на культурну участь відіграє важливу роль у збереженні культурної спадщини та збагаченні духовного світу людини. Культура є не лише спадщиною минулого, але й живим процесом, який формується тут і зараз завдяки участі кожної людини. Залучення до культурного життя створює умови для діалогу між народами, сприяє порозумінню та толерантності, збагачує суспільство й забезпечує його поступовий розвиток [3].

Права на освіту та культурну участь взаємопов'язані, оскільки освіта є засобом для здобуття культурної компетентності, а участь у культурному житті, своєю чергою, сприяє всебічному розвитку особистості. Наприклад, освітні програми, які включають вивчення мистецтва, музики та літератури, допомагають формувати у дітей естетичний смак і розуміння культурного розмаїття.

Культурна участь сприяє також зміцненню толерантності та соціальної згуртованості. Через культуру люди навчаються поважати інші погляди, традиції та цінності, що особливо важливо в умовах сучасного багатокультурного світу.

Таким чином, забезпечення прав на освіту та культурну участь потребує спільних зусиль на міжнародному, державному та місцевому рівнях. Держави повинні створювати умови доступу до безкоштовної та якісної освіти, підтримувати культурне розмаїття, захищати інтелектуальну власність і водночас сприяти поширенню знань. Важливо також боротися із соціальною та технологічною нерівністю, яка позбавляє значну частину населення можливості долучатися до культурних і наукових здобутків людства.

Не менш важливу роль відіграє кожна окрема людина. Громадяни мають усвідомлювати цінність освіти і культури, брати активну участь у їхньому розвитку, підтримувати ініціативи, спрямовані на забезпечення рівного доступу до цих прав для всіх. Освіта і культура є не лише індивідуальним привілеєм, а й інструментом глобальної солідарності. Через них ми можемо побудувати суспільство, засноване на повазі, толерантності, взаєморозумінні та співпраці.

Список використаних джерел:

1. Вишневецький О.С. Права людини в сучасному світі: виклики та перспективи. Київ: Наукова думка, 2019.
2. Статистика ЮНІСЕФ. Проблеми доступу до освіти в умовах глобальних криз. Женева: ЮНІСЕФ, 2022.
3. Шевчук С. В. *Культурні права в системі міжнародного права: монографія*. Харків: Право, 2020.

Вікарчук Олена Олександрівна

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Осауленко Андрій Олександрович

професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ І ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ СТАНДАРТІВ НА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА МУНІЦИПАЛІЗМУ

У контексті стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію, що закріплений у Конституції України (ст. 102, 116), особливої актуальності набуває процес адаптації української системи конституціоналізму та муніципального управління до стандартів Європейського Союзу та НАТО. Ці трансформації є не лише політичним курсом, а й глибокою правовою модернізацією, що охоплює основи публічної влади, принципи місцевого самоврядування, децентралізації та верховенства права.

Європейські стандарти, зокрема визначені в Європейській хартії місцевого самоврядування (1985 р.) [1], передбачають демократичну, ефективну та самостійну систему муніципального управління, засновану на субсидіарності, участі громадян у процесах прийняття рішень, фінансовій автономії громад і прозорості влади. В умовах децентралізаційної реформи, започаткованої в Україні у 2014 році, багато з цих принципів поступово імплементуються у вітчизняне правове поле [2, с. 12–16].

Значного впливу зазнає і український конституціоналізм, що характеризується перехідним типом між класичними західними моделями та пострадянськими формами правової культури. Імплементация європейських норм вимагає переосмислення концептуальних засад Конституції України, зокрема балансу гілок влади, конституційного контролю, захисту прав людини та механізмів народовладдя [3, с. 13–14].